

України. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Збірник наукових праць. Вип. 14. Частина IV. Харків: НУЦЗУ, 2013. С. 17–25.

Землянська О. В.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри. соціології та
психології Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Професійна діяльність працівників установ виконання кримінальних покарань, підрозділів МНС, поліції України можна віднести до діяльності в складних особових умовах, вона зумовлює зриви у професійній діяльності, зниження працездатності, міжособистісні конфлікти, порушення дисципліни, зловживання алкоголем, інші негативні явища, що у результаті може призвести до виникнення професійних деформацій та деструкцій, в цілому явища дезадаптації особистості.

Специфіка службової діяльності персоналу підрозділів ДКВС містить у собі постійний чинник підвищеного ризику, напруженість виконання завдань в умовах постійного спілкування з засудженими, недостатньої, невизначеної інформації, дефіциту часу, високої відповідальності за результати праці, за життя людей. Це приводить до виникнення різних професійних деструкцій, явища дезадаптації. До найбільш поширених відносяться симптоми емоційного вигорання і ризик виникнення суїцидальної поведінки.

По зведеннях Всесвітньої Організації Охорони здоров'я в розвинутих країнах самогубство, як причина смерті, займає одне з перших місць поряд із серцево-судинними захворюваннями, онкологічними хворобами і нещасливими випадками в результаті дорожньо-транспортних подій. Кількість суїцидів на земній кулі рік від року зростає, а максимум їх приходить на працездатний вік.

При розширювальному трактуванні області суїцидології в неї включають весь спектр так званих «парасуїцидальних» (греч. para – біля) явищ і різних проявів аутодеструкції (саморуйнування). Сюди відносяться ризиковані види спорту (альпінізм, гірськолижний спорт й інше), вибір професій, сполучених з підвищеною небезпекою для життя (робота працівників поліції, установ ДКВС, військових тощо), здійснення вчинків з невиправданим ризиком (наприклад, перебігання дороги перед близько їдучим транспортом), а також деякі форми людської поведінки, зв'язані зі свідомим руйнуванням здоров'я – алкоголізм, паління, наркоманія, надмірне вживання ліків, переїдання, поєднуваних під

загальною назвою аутодеструктивної (саморуйнуючої) поведінки. Воно представлено в звичках людини, стилі життя, виді професійної діяльності.

На думку дослідників, суїцид є наслідком соціально-психологічної дезадаптації особистості, коли людина не бачить для себе можливості подальшого існування в умовах, які сформувалися. Адаптованість особистості до соціального середовища характеризується успішністю її соціалізації, формуванням відповідно до вимог середовища, установок, системи мотивації, ціннісних орієнтацій, включанням в соціальні і професійні групи.. Більш 80% самогубств відбувається внаслідок появи почуття безглуздості свого існування і страждань, зв'язаних з цим. Самогубець – людина, яка, безумовно, страждає і важко переносить ці страждання. У стражданні, як її здається, вона самотня, залишена усім миром, а саме страждання безглузде, випадкове і незаслужоване. Н. А. Бердяєв писав о самогубстві, що найстрашніше для людини, коли увесь навколишній світ – чужий, ворожий, холодний, байдужий до нестатку і горя. Страждання свого життя, замкнутість на них здаються людині тяжчими ніж смерть і він вибирає смерть. Смерть для самогубця усього лише мить страждання, а життя – нескінченність цього страждання. Страх смерті змінюється страхом життя.

Про нестерпність безглуздості страждань у житті у свій час писав Ніцше. Він затверджував, що людина не може виносити безглуздості свого страждання. Страждання, зміст і ціль якого усвідомлені, є зовсім вже інше страждання, чим страждання безцільне і безглузде.

Здорові люди менш схильні до самогубства, чим хронічно хворі. Особливо це відноситься до літніми, страждаючими хронічними чи хворобами до людей, що вважають, що вони серйозно хворі. Важко переживаються людьми каліцтва (особливе чи спотворення деформація особи).

Імовірність соціально-психологічної дезадаптації особистості об'єктивно підвищується в періоди соціально-економічної нестабільності в суспільстві, що знаходить безстороннє відображення в статистику самогубств. Особливо критичним виявляється «час втрати надій», коли суспільний підйом змінюється занепадом, що збільшує кризу суспільної свідомості, пригнічує членів суспільства і сприяє добровільному відмовленню від життя найбільш слабких його членів. Особистість в екстремальних умовах по-різному поводить в конкретній ситуації. Це залежить, з одного боку, від сили діючих соціальних факторів, з іншого боку – від особистості, що реагує на ці об'єктивні труднощі.

Непристосованими до цієї ситуації виявляються соціально незахищені і ті, хто більше інших підданий депресії, пригніченості, у кого легко розвивається почуття безнадійності, хто більше інших уразливий, підданий стресу,

імпульсивний, залежимо від навколишніх, виявляє непевність у собі, схильний до сумнівів. Можна виділити наступні групи мотивів суїциду:

1. Особисті сімейні конфлікти, у тому числі:

несправедливе відношення (образи, обвинувачення, приниження) з боку родичів і навколишніх;

ревності, подружня зрада, розвід;

утрата «значимого іншого», хвороба, розвід;

перешкоди до задоволення ситуаційної актуальної потреби;

незадоволеність поведінкою і особистими якостями «значимих інших»;

самітність, зміна звичного стереотипу життя, соціальна ізоляція;

невдала любов;

недолік уваги, турботи з боку навколишніх;

статева неспроможність.

2. Стан психічного здоров'я, у тому числі:

реальні конфлікти в психічно хворих;

патологічні мотивування;

постановка психіатричного діагнозу.

3. Стан фізичного здоров'я:

соматичне захворювання, фізичні страждання;

каліцтва.

4. Конфлікти, зв'язані з антисоціальною поведінкою суїцидента:

побоювання судової відповідальності;

острах іншого покарання чи ганьби;

самоосуд за непорядний учинок.

5. Конфлікти в професійній або навчальній сфері:

неспроможність, невдачі на роботі, падіння престижу;

несправедливі вимоги до виконання професійних чи навчальних обов'язків.

6. Матеріально-побутові труднощі.

7. 7. Інші мотиви і приводи.

Іноді суїцидальні спроби людини носять просто демонстративний характер. Однак не треба розуміти це так, начебто усі відбувається «ні з чого» чи «навмисно». Звичайно, елемент шантажу може бути присутнім у такому кроці, але ніхто не знає точно, що відбудеться насправді і чим усіх може закінчитися. Трагічні історії досить часті. При демонстративній поведінці частіше використовуються порізи вен, отруєння неотруйними ліками, рідше – повішення, що особливо небезпечно, тому що замість показаної, може настати чи настає реальна смерть. Останні роки часто причиною суїциду служить тяжкі матеріальні обставини.

Список використаних джерел

1. Бандурка А. М. Юридическая психология: монографія / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. Харков : Титул, 2006. 750 с.
2. Землянська О. В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи : монографія / О. В. Землянська // За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки: Монографія. Харків : Націон. ун-т внутр.справ, 2004. 367 с.
3. Сулицький В. В. Психологія суїцидальної поведінки / Сулицький В. В. К. : НАВС, 2003. 421 с.
4. Шнейдман Э. Душа самоубийцы / Эдвин Шнейдман; пер. с англ. – М. : Смысл, 2001. 315 с.
5. Юридична психологія : підручник / за аг. ред.. О. М. Бандурки; Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Компанець Я. С.,

*слухач II курсу магістратури факультету
заочного навчання та післядипломної освіти
за спеціальністю «Психологія» Інституту
кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник:

Бойко-Бузиль Ю. Ю.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психологічних дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої служби*

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДКВС УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНА ПРИЧИНА ПЛИНУ КАДРІВ

Цілком зрозуміло, що працівників Державної кримінально-виконавчої служби України, особливо нині, в період її реформування, не оминув такий відомий синдром як «вигорання». Позаяк, на певному етапі службової діяльності, майже кожен працівник стикається з низькою мотивацією до роботи, психологічним супротивом, підвищеною роздратованістю та байдужністю, зневірою у собі як у фахівці, втратою сенсу своєї діяльності тощо. Надмірне бажання вкласти себе та всі свої ресурси в ім'я успіху загальної справи, призводить до завищених очікувань від себе та результату. Але частіше за все, такі очікування приводять до розчарування. Бо тоді коли працівники, витрачаючи свої особисті ресурси та час, не отримуючи абсолютно ніякої, або все ж якоїсь, але нерівнозначної віддачі, їх настигає сильна втома та безсилля.